קהיר סן מישל | ירדנה דגן

קהיר סן מישל
ירדנה דגן

Cairo Saint Michel
Yardena Dagan

מנהל אומנותי: לירון פיין
מנהלת תחום עריכה ספרותית: אושרית אוחנה
עריכה ספרותית: שרה קלימן
מנהלת תחום עריכה לשונית: יעל שלמון ברנע
עריכה לשונית: רגב צברי
בקרת איכות: קרין נאות
הגהה: יעל שלמון ברנע
עיצוב כריכה: עינבל אוחנה | Une Studio
עימוד: טל בן־אלישע

הוצאת בית העורכים

All Rights Reserved
Copyright© 2022 by Yardena Dagan

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר כל חלק שהוא מהחומר בספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמחברת.

כל הזכויות שמורות © 2022 ירדנה דגן

ישראל 2022

קהיר

סן מישל

ירדנה דגן

בית העורכים

לאריק אהובי

קהיר | 1933

עוד מעט אני איעלם להם. אני אלך לאיבוד.

נאדין שוב יושבת ליד החלון, במחזוריות עגומה, פניה מול הווילונות המחוררים. השמש הקהירית רובצת במלוא כובדה על העיר, עוד לא מרכינה ראשה בפני הערב.

"שבי כאן ואל תזוזי", אומרת לה אמא פלור כשהיא מבקשת לצאת החוצה.

נאדין ממתינה שיחשיך קצת. אחיה הבכור, דויד, כבר לא בבית. בחדר הסמוך שמעבר לדלת הסגורה מסתודדות אחיותיה הגדולות, אמילי ורוזט, בנות עשר ושמונה, ומשגיחות על אנט התינוקת. "אל תטרידי אותנו עכשיו", הן אומרות לה כשהיא מנסה להיכנס.

בכל הבית דממה. אבא שלה, יעקב אלחריזי, רדום למחצה על הספה, רגליו משוכלות והוא ממולל מחרוזת ענברים בידיו. ממול, לצד שולחן עבודה דל בפינת החדר, שקועים בלימודיהם האחים קלוד ודניאל. האחד מתמקד בארכיאולוגיה, השני ברפואה.

כשפלור יוצאת לרגע אל המטבח, מנסה נאדין למשוך את תשומת ליבו של אחיה האהוב קלוד.

"עוד מעט, נאדין", הוא לוחש הפעם. "אני עסוק עכשיו".

וכשפלור חוזרת אל החדר, נאדין רואה את החיוך הדק, הממזרי, על שפתיה. הנה היא חוגגת את הצלחתה באילוף

בני הבית.

הזמן חולף באיטיות מענה.

הלוא כך היה גם בבוקר, נאדין חושבת לעצמה. גם בבוקר אמרה לה פלור, "נאדין, שבי עכשיו שם ואל תזוזי עד שארשה לך". ואז רוזה, השכנה, נכנסה לביקורה השבועי.

הביקור שלה התחיל, כרגיל, בדברי לצון שנונים בלשון מתגלגלת. רוזה ופלור חברות בלב ובנפש. הן מגדלות את ילדיהן ומחנכות אותם ביד רמה, דואגות להשכלתם, סורגות ותופרות ותורמות לכלכלת המשפחה. הן מלגלגות בהנאה על בעליהן ומחפשות קווי דמיון בין השניים שקצרה ידם מלפרנס כהלכה את בני ביתם. הבעל ה"עצלן" של פלור, חכם יעקב אלחריזי, סופר סת"ם, מול הבעל של רוזה אלחדיף, שמש בית הכנסת של השכונה, שהוא "סתם בטלן".

אבל הבוקר רוזה פסחה על דברי הלצון הרגילים וכבר מהמסדרון העיפה מבט אל הקטנה המתנודדת באי־סבלנות על כיסאה שליד החלון.

"תגידי, פלור, מה יש לך עם הילדה?"

פלור, כרגיל, תקפה בחזרה. "כבר אמרתי לך, רוזה, זה לא עניינך. מספיק עם הפזמון החוזר".

רוזה בדרך כלל משתתקת אחרי מתקפת הנגד הזאת, אבל היום התעקשה. "פלור, למה את קשה כל כך עם הילדה?"

"אמרתי לך, רוזה. זה לא עניינך!"

רוזה לא הרפתה.

"היא עוד ילדה קטנה, בקושי בת שש. זה לא נראה לי", היא השתתקה לרגע והמשיכה, "באמת, פלור, אל תכעסי, אבל את באמת צריכה לחשוב. הילדה יפה כל כך, פיקחית כל כך..."

נאדין ציפתה לשמוע את תגובתה הרגילה של אימה, "פקחית? יותר מדי. מרדנית, ערמומית, סרבנית", אך נראה שהפעם פלור העדיפה לשתוק.

בדרך כלל שמחה נאדין שרוזה בצד שלה. היא יודעת שאמא לא אוהבת אותי, חשבה תמיד. אבל עכשיו, כשהערב קרב, השיח שבין שתי הנשים מאחוריה והיא שוב "בעונש" על הכיסא – היא ממתינה להזדמנות שלה. כשאימה יוצאת שוב אל המטבח ואחיה דניאל מייצב את כיסאו בחריקה ומפר פתאומית את הדממה, היא קמה, מזנקת במהירות מהחדר אל המסדרון, פותחת את דלת הבית ויוצאת החוצה.

מהקומה השלישית היא מזנקת במהירות מטורפת, שתיים־שתיים היא מדלגת במדרגות, מגיעה ביעף אל קומת הכניסה, יוצאת מבעד לשער העץ המידלדל הנע בקושי על שני ציריו והחוצה אל הסמטה.

סמייה, החברה שלה, קוראת מהמדרכה שממול, "נאדין, בוא!".

אבל נאדין צועקת, "אני בורחת עכשיו!" וממשיכה לרוץ.

היא מגיעה במהרה עד לקצה הסמטה שלהם ופונה שמאלה ושוב שמאלה אל השנייה וימינה אל השלישית. היא ממשיכה לרוץ הלאה אל הרחובות המתרחבים בהדרגה. כל אותו הזמן היא מסתכלת מדי פעם בפעם אחורה. נוח לה לדמות שאימה דולקת אחריה.

היא עוברת על פני מקומות שכבר הכירה מהטיולים שלה עם אחיה דויד ומגיעה אל שדרת סולימאן פאשה. היא מאטה מעט. השדרה גדושה ערב־רב של אנשים. עגלות רתומות לסוסים ולחמורים נהדפות מפני המכוניות המפוארות, פאר התוצרת המערבית, הנהוגות בידי בעלי השררה. נאדין נבלעת בבליל הצפירות מחרישות האוזניים של כלי הרכב. צפירה חוברת לצפירה עד שכולן יחדיו חוברות לאיזה צליל אחיד נצחי ואין־סופי הרובץ על העיר כולה, כמו השמש, מבוקר עד ערב.

היא הולכת לכל אורכה של השדרה, עוברת על פני קפה ריש, "של העשירים והאינטלקטואלים", כמו שהסביר לה דויד שמנסה ללמד אותה על העולם כשיש לו זמן. היא לא מעיזה להתעכב, גם לא מול החנויות הגדולות, "הנפלאות והמשגעות", כי היא בורחת עכשיו.

היא מגיעה אל גשר החדיו איסמעיל[1] ונרגעת.

אל מול פתחו של הגשר המרהיב ופסלי האריות

---

[1] **גשר החדיו איסמעיל** נקרא היום **גשר קסר אל־ניל**. הגשר מחבר בין הגדה המזרחית של הנילוס לבין חלקו הדרומי של האי ג'זירה. בעבר נקרא על שמו של איסמעיל פאשא, אביו של המלך פואד.

הניצבים משני צדדיו עולה בה שוב תחושת ההתפעמות הראשונית. היא כבר הייתה כאן עם אחיה דויד, ואחיה קלוד אמר לה כי זהו גשר חדש. "לפני כן היו עוברים בין גדות הנילוס בסירות", הסביר.

היא מרימה את ראשה ומביטה אל ראשי האריות הניצבים על כן גבוה, שניים מכל צד. היא יודעת שגם מצידו השני של הגשר ניצבים שני אריות דומים.

עכשיו היא צועדת על הגשר, בין המוני העוברים ושבים. משפחות שלמות על ילדיהן. אני כאן לבד, היא אומרת לעצמה בסיפוק. כאן על הגשר אין מי שישים לב למעשיה ולהליכותיה. זהו יום העצמאות הראשון שלה. הבית על יושביו נראה עתה זר ורחוק.

נאדין מביטה למטה, אל מעבר לגדת הנהר, ועוקבת בעיניה אחר הגלים הזעירים הנעים במין ערבוביה של אור וצל. היא מזהה את תנועתן האיטית מאוד של הפאלוקות הקטנות המפלסות דרכן על פני המים.

אורות רחוקים נדלקים ככל שהחשכה גוברת. היא הרי יודעת – הגשר ארוך מאוד, למלוא רוחבו של הנהר, והיא גומרת בליבה ללכת לכל אורכו ואחר כך לעשות את הדרך בחזרה, ואולי היא תשוב ותחצה אותו בשנית. היא תתעכב ככל שתוכל, גם עד חצות הלילה, ובלבד ששם, בבית, בקומה השלישית שבשכונה שלה, ירבו הכעס והדאגה.

קהיר | 1938

מול חלונות הראווה של היכל הקניות סיקורל, באונו בולאק,[2] עומדת נאדין שעה ארוכה. המבנה רחב הידיים בן שלוש הקומות בקהיר משתווה ביוקרתו לגאלרי לפאייט הפריזאית או לסלפרידג'ס הלונדונית.

היא מעולם לא נכנסה בגפה לחנות המופלאה הזו, שמנהליה הם בני משפחת סיקורל היהודית. הם ייבאו מוצרי יוקרה מהעולם והיו הספקים של בית המלוכה המצרי. כל עובדיהם – יהודים, מוסלמים ונוצרים – דיברו צרפתית עם הלקוחות.

חלונות הראווה מושכים את העין והלב בעיצובים רבי דמיון, מסיחים את דעתם של המשוטטים ברחוב ומונעים מהם להתנתק. נאדין מחליטה להיכנס. היא צועדת על שטיח צר וארוך מאוד הפרוש בכניסה ועוברת בין שומרי הסף העומדים משני צדדיו, לבושים בבגדי שרד. היא משוטטת זמן מה בין המחלקות השונות, ואחר כך מתעכבת במחלקת אופנת הנערות.

לבסוף היא נעצרת במחלקת התיקים. שם, על מדף זכוכית, ניצב "האחד והיחיד", והיא חושקת בו מייד. הוא מלבני ופשוט, עשוי עור כחול ועמום, ויש לו רצועה כחולה וארוכה המשתחלת בין שתי טבעות מוזהבות. היא

---

[2] Avenue Boulac, Les Grands Magasins Cicurel

לא מבינה מדוע הוא נראה לה כה יפה, והיא יודעת שילדה בגילה לא יכולה להלך לה עם תיק כזה, ובכל זאת...

זהו שיק פריזאי, היא אומרת לעצמה. והיא יודעת בוודאות שזהו אכן שיק פריזאי, אף שהיא לא מבינה בדיוק מה משמעותו של הביטוי הנשמע לעיתים קרובות כל כך בביתה. וגם אם לא הבינה, חשה בנימה של געגועים לעיר שהייתה למשאת נפש.

היא משתהה ארוכות ליד מדף הזכוכית, פורשת וחוזרת ונעצרת שוב מולו, עד שהיא מתנתקת לבסוף ועושה את דרכה הביתה.

נופו של הבית עדיין אותו נוף. שקט, פעלתני וצייתני. איש־איש ומלאכתו. הבנים, אם הם בבית, רכונים כרגיל על לימודיהם, פניהם אל הקיר. וקלוד, אם עולה הדבר בידו, מגניב אליה חיוך המלווה בקריצה קלה.

הבנות, אמילי ורוזט, כשאינן לומדות או משחקות בחצר, יושבות, סורגות או תופרות. הן שולטות היטב גם במכונת התפירה, והן ניגשות מדי פעם בפעם לאימן ומראות לה את פרי עמלן, מקוות לזכות במחמאה. והיא, האם, מפריזה במכוון בדברי שבח לבנותיה אלה תוך כדי שהיא זורקת מבט מחמיר ומתגרה בנאדין.

אבל נאדין מתעקשת לחרוג מספר החוקים של פלור, שאולי כבר השלימה עם הדבר. ואם אביה, האוהב אותה אהבת נפש, לא נמצא בבית, היא מרגישה בו כזרה המתבוננת מבחוץ אל התרחשות שאינה נוגעת לה כלל.

בארון העץ שבחדר השינה מאכסנת פלור, מומחית גדולה בעבודות הסריגה והתפירה, פקעות צמר ומסרגות דקות ועבות. באחת המגירות היא מניחה גם פיסות של בדים צבעוניים מטפטה וממשי, וגם בדי כותנה פשוטים המשובצים אדום־לבן וכחול־אדום.

אף אחת מבנותיה לא מעיזה להפר את האיסור החמור של "לא לגשת לארון. לא לפתוח. לא לגעת".

ובינתיים הילדה פוקדת דרך קבע את "השיק הפריזאי", שמחה שהוא עדיין שם, על מדף הזכוכית, עד שהיא מחליטה לפתע מין החלטה משונה – לתפור לעצמה תיק בדיוק כמו זה שעל המדף.

היא קונה בחנות הטקסטיל ברחוב פיסה גדולה של בד כחול עמום מלבד משובח וקשיח, סרטים ורוכסן, ומתייצבת יום־יום מול מדף הזכוכית. היא אומדת בעיניה את צורתו ומנסה לשער את מידותיו. בכל רגע פנוי, כשאיש אינו נוכח, היא גוזרת ותופרת, שוקדת על מלאכתה. גם בהפסקות בבית הספר – יום אחר יום היא מחברת, פורמת ומחברת מחדש פיסות בד זו לזו עד שהן נשחקות ומתבלות, והיא קונה לבד חדש ומתחילה הכל מהתחלה, והמחשבה העולה בה שאמילי ורוזט לא היו מתקשות בכך רק גורמת לה להתעקש יותר.

לבסוף עולה בידה להרכיב את השלד כראוי ולחבר בין החלקים ברקמת תכים מעודנת. "התוצר" הולך ומתרחק מהמקור, ובכל זאת היא שמחה בו מפני שאינו נראה

כפשרה חובבנית, הוא "ממש מלאכת מחשבת", כמו שאומרות לה הבנות בבית הספר. וכשהיא מדמה לעצמה מפעם לפעם את אחיותיה אמילי ורוזט הכרוכות אחרי אימן, היא מתחילה, שלא כדרכה, לייחל אף היא לשבחיה. הפעם היא תהיה מרוצה, היא חושבת.

ככל שהמלאכה קרבה לסיומה היא נעשית קצרת רוח יותר, כמהה כבר להראות לאמא, אבל עדיין חשה שמשהו חסר. היא אוחזת ב"שיק הפריזאי" שלה והנה הוא קל מדי, חסר נפח ומשקל, שהרי חסרה לו, כמו לכל תיק מכובד, בטנה שתחזק אותו ותעצים אותו. בטנה, היא חושבת כמעט בייאוש, זו תהיה מלאכה מאוד מסובכת. ובכל זאת...

בסופו של דבר היא ניגשת אל הארון האסור בחדר השינה, מתבוננת בפיסות הבד הזוהרות ממעמקיו, מתפתה לזו או לזו, מהססת, ולבסוף בוחרת את הפיסה הפשוטה ביותר, את בד הכותנה המרושת במשבצות לבנות־אדומות.

אז כבר לא יהיה שיק פריזאי, היא אומרת לעצמה, ובכל זאת, שילוב חינני של לבד כחול, עז ונוקשה, הנפתח אל פנים רך ועליז באדום־לבן. פשטותו של הבד אינה מקילה עליה, שכן דווקא כאן מזומנת לה מלאכה קשה ותהליך סיזיפי של ניסוי וטעייה, התאמה, תפירה ופרימה, עד שלבסוף היא משיגה תוצאה המשביעה את רצונה. עוד יום אחד היא משתהה מעוצמת ההתרגשות עד שהיא ניגשת לאימה.

לעת ערב, בבית, אמילי, רוזט ואימה יושבות וממתינות שארוחת הערב תתבשל כהלכה על הפרימוס שבמטבח. אביה, כרגיל, יושב בגלימתו על הספה, ברגליים משולבות, וממולל באצבעותיו את מחרוזת הענברים שלו. נאדין ניגשת אל פלור ואומרת, "אמא, תראי".

פלור מביטה היישר בבתה. זה זמן רב לא ניגשה אליה כך, בטבעיות. היא מסתכלת על התיק בחשד ושואלת, "מה זה?"

"אני תפרתי את זה", אומרת לה נאדין.

פלור אוחזת בתיק, זיק של פליאה בעיניה. "את?" היא שואלת.

"כן, אני תפרתי".

ובינתיים אמילי ורוזט ממהרות להתכנס סביב הכורסה, ואביה מרים עיניו מעיסוקו הנצחי, ואף שאינו מבין דבר וחצי דבר, לא בסריגה ולא בתפירה, אינו מחמיץ הזדמנות לשבח את בתו. "איזה יופי, נאדין ילדתי".

ופלור, כמעט בעל כורחה, חוזרת אחריו, "כן, נאדין, זה באמת יפה". אבל בסקרנותה המקצועית היא מתבוננת בו מכל צדדיו עד שהיא פותחת את הרוכסן ורואה את הבטנה המזדקרת בפנים. "ומה זה, מאיפה לקחת את זה?" היא אומרת בשקט ומישירה אליה את מבטה החודר.

ובטרם מספיקה הילדה להשיב האם אוחזת בדפנות התיק ומושכת בשני צדדיו בקריעה גדולה, וגזרי התיק המפורק מושלכים אל הרצפה.

הילדה הנדהמת פותחת את פיה במחאה, אך נסוגה מייד כשאביה, כאילו בכוח על־טבעי, מזנק ממקומו, פונה אל המטבח, ובתנועת יד מעיף את הסיר על תכולתו.

"ומה היית אומרת אם כך היו פוגעים במעשה ידייך?" הוא זועק בערבית אל חלל החדר.

פלור פונה באיטיות אל המטבח, כורעת על ברכיה ומתחילה לאסוף את שהתפזר. היא מרימה אליו את עיניה ואומרת, "אתה תצא מהבית".

נאדין נחרדת. הכל בגללי, היא חושבת. לרגע נדמה לה שאביה, אחרי מעשה הגבורה שלו, יתכופף ויסייע לאשתו בניקוי המטבח, אבל הוא מתעשת, מזדקף וחוזר אל מקומו על הספה. היא מביטה אליו ורוצה לחבקו, וליבה כבד עליה, אולי יותר מאשר רק על עצמה ועל יצירתה שהושחתה.

קהיר | 1942

יום־יום עם צלצול הפעמון מתחיל הטקס. התלמידות נאספות בחצר בית הספר של המיסיון. הן מסתדרות כל אחת עם כיתתה. ממרומים, ממרפסת גבוהה, משקיפה אליהן מטה המנהלת ונואמת נאום קצר. אחר כך, במצעד מסודר, נכנסות הכיתות בזו אחר זו אל אולם הכניסה. מול פתחו, על כיסא גבוה, יושבת ללא ניע מייסדת בית הספר, עמוסה באין־ספור שנותיה, פניה כקלף מקומט והיא כמומיה מקברות הפרעונים הצופה אל התלמידות הצעירות. לצלילי מארשים צבאיים צרפתיים סובבות התלמידות כמה פעמים במצעד סביב האולם ואחר כך נכנסות לכיתות.

נאדין סולדת מהרגע שבו היא מגיעה אל שערי המיסיון. הטקס של פתיחת יום הלימודים – סוג של כניעה – מאוס בעיניה. בכיתה כמעט אינה מבינה דבר וחצי דבר. ככל התלמידות היא לובשת חצאית פליסה בצבע כחול כהה וחולצה סגורה שבשוליה כיווץ קל כדי שתשב היטב על החצאית. מתחת לחולצה הכהה ניבטת חולצה לבנה. הצווארון הכחול נמשך אחורה מעט, כמו מדי מלחים. לרגליה גרבי ניילון כהים ונעליים דמויות סירה, ויש לה פסוקת ישרה בשיער הגלי קמעה, המגיע רק עד הכתף. לכאורה, אין היא שונה מהתלמידות האחרות, אבל היא חשה כמי שחדרה לטריטוריה זרה.

היא הגיעה לכאן מאוחר, רק לשלוש השנים האחרונות של בית הספר התיכון. אחיה דויד החליט שהיא, נאדין, "ילדה גאונית". על כן רשם אותה לחטיבת הלימודים שהכינה את התלמידות לקראת תעודת הבגרות הצרפתית, בניגוד לחטיבה שהובילה לתעודת הבגרות המצרית.

בבית הספר לומדות בנות טובים ממשפחות מצריות ובנות ממשפחות יהודיות אמידות, ובחטיבה הצרפתית – ילדות ממשפחות צרפתיות וזרות המתגוררות בשכונות האירופיות. נאדין לא שייכת לא לאלה וגם לא לאלה. היא הגיעה משכונה יהודית דלה. היא לא דוברת צרפתית מושלמת, אבל היא יפה באופן יוצא דופן. קומתה זקופה, עיניה ירוקות וענקיות ושערה שחור, והיא מתהלכת במין גאווה המעוררת מעין התנגדות, אף שבכיתה היא מהתלמידות החלשות.

היא לא מספרת לאחיה על מה שמתרחש בכל בוקר ברחבת הכניסה לחדרי הכיתות, שם מתגודדות הנערות הצרפתיות. היא חוסכת ממנו את התיאור של מה שקורה יום אחר יום, ואיך באופן עקבי הן מקבלות את פניה בקללות ממיטב רפרטואר הקללות הצרפתי.

ויום אחד, בחדר הכיתה, אחרי שתיקה ארוכה ומאופקת, כשהיא משיבה להן סוף־סוף, היא רואה מגבוה, מבעד לעיניה המתערפלות, רק את תנועות הידיים המהירות של ג'נבייב המכות בפניה במהירות כידיים של מתאגרף. ג'נבייב היא נערה גברתנית וגבוהה ממנה כמעט

בראש. לנאדין לא נותר אלא לעצור את המתקפה הזו רק בדרך אחת.

דויד נקרא מיידית אל מנהלות בית הספר.

"אחותך תקפה קשות את התלמידה שלנו. היא נזקקה לטיפול דחוף בבית החולים, ועל כן אנחנו מבקשות השעיה מיידית", הן אומרות לו.

נאדין מעולם לא ראתה אותו זועם כל כך.

"איך יכולת לעשות דבר כזה?" הוא נוזף בה.

הוא צועד במהירות בצעדים גדולים ומאלץ אותה להיגרר אחריו. היא ממהרת אחריו ומנסה להסביר איך החלה המריבה בחדר הכיתה ואיך השיבה סוף־סוף למגדפות ולמבול המכות שחטפה על פניה. כשהיד המכה התנופפה לנגד עיניה היא אחזה בה ונשכה אותה עמוק עד זוב דם.

בתוך תוכה היא מרגישה שפעלה נכון, שהייתה חסרת הגנה. אבל הוא נראה נואש. הוא עשה הכל כדי לנתק אותה מבית הספר של הקהילה. הוא רשם אותה לבית הספר הצרפתי כדי שתקבל חינוך ראוי, תעודת בגרות צרפתית ועתיד מובטח.

בעל כורחה נאדין יושבת בבית ימים רבים. דויד עדיין כועס, כמעט מנתק מגע. היא מתייסרת. הרי רק במחיצתו היא מרגישה שהיא מישהי. ליבה נכמר על האיש המתמסר הזה שקיבל על עצמו להיות הורה לשתי אחיותיו – היא, נאדין, ואנט, בת הזקונים. הוא לא זכה להשכלה כאחיו

הצעירים ממנו, אלא עזב מוקדם את הבית ויצא לעבודה. בכוחות עצמו השתלט על חמש שפות ועד מהרה השתלב במשרה נאה בתחום החשבונאות.

"אני לא למדתי, אבל אתן, אתן תפצו על זה", הוא נהג לומר.

לא למד, אבל בכל זאת הוא יודע הכל. היא חושבת על האיש שסייר איתה בעיר בפינות נעלמות וממנו ספגה את ידיעותיה הרבות על מצרים של ימיה.

כשדויד נרגע הוא מצליח להסדיר את העניין עם הנהלת בית הספר, והיא חוזרת לכיתתה.

ואז, בדיוק באמצע השנה, מגיע מפריז המורה דומיניק.

תחילה חשבה שהוא שחקן שכשל או מורה שלא הצליח כל כך בבירה הצרפתית, ועל כן נשלח לכאן. הוא מגיע בדיוק כשעל הפרק ההיסטוריה של המהפכה הצרפתית. הוא מציג לפני התלמידות את הדרמה של אספת המעמדות ומצטט את דבריהם של הנציגים הנאספים, עומד על הסתירות ועל חילוקי הדעות ומצייר במדויק את מניעיהן של הנפשות הפועלות.

כשההמונים כובשים את הבסטיליה, הוא מהלך בכיתה כאילו חצה את רחובות פריז בכידונים שלופים, וראשיהם הכרותים של האצילים המובסים מתנוססים בראשם. הוא מפליג בספקולציות של מה היה קורה אילו. "אילו המלך לואי לא היה אידיוט כל כך", למשל.

וכך, הבנות שקועות בטקסטים רציניים ולא קלים

לפענוח. עניינם הפילוסופיה של המהפכה, ניתוחי מקרה, השוואות של היסטוריות ותיאוריות חברתיות, בעיקר סוציאליסטיות.

בה בעת מתרחשת בקהיר "השפלת תקרית עאבדין". הממשלה הבריטית שלחה רגל גסה בעניינה של מצרים וכפתה בכוח על המלך פארוק לפטר את ראש הממשלה שמונה על ידו ולמנות אחר, מאוהדיה במפלגת הוופד.[3] את ההשפלה הזו לא ישכחו. היא תוביל למהפכת הקצינים עשר שנים מאוחר יותר.

נאדין מתנערת בבת אחת. היא מגישה למורה מאמר ובו ניתוח מדוקדק של המציאות הפוליטית־כלכלית של מצרים בשנת 1942. הניתוח נסמך על מונחים מרקסיסטיים, והוא כתוב בצרפתית מושלמת. היא טורחת – גם אם לא נתבקשה – לתרגם את כל הטקסט הזה לערבית ספרותית.

כשדומיניק מחזיר לה את המאמר הוא לא כותב "יפה עשית", כמנהג מורה ותלמידתו, אלא מתייחס פה ושם לכמה מסעיפיו כבר פלוגתא או כעמית שווה זכויות. ובין הדפים האחרונים של התרגום לערבית הוא מעניק לה תשורה קטנה – קטע מתוך "תפילת הזמיר", ספרו של טה

---

[3] המפלגה המצרית הלאומית. נוסדה ב־1919 ומילאה תפקיד חשוב במחאה נגד הבריטים. עברה תהפוכות בשלושים שנות קיומה עד שפוזרה על ידי גמאל עבדול נאצר. במלחמת העולם השנייה נטתה דווקא לצד הבריטים. המלך פארוק, לעומתה, אהד את גרמניה של היטלר.

חוסיין,[4] זה שאמר פעם בכאב כי "משפחות אומללות ואביוניות, מוטב להן שלא תבאנה בנות לעולם". הסיפור, שהוא פיוטי ומכמיר לב ועוסק בנערת כפר עזת נפש המצליחה לגבור על איסורים וקודים פטריארכליים של רצח על כבוד המשפחה, נוגע לליבו של המורה והוא מבקש לומר לנאדין, "שימי לב גם לזה, אולי את תשני את העולם".

[4] **ד"ר טה חוסיין**, 1889-1973, סופר ומבקר מצרי. על אף עיוורונו היה מייסד ורקטור של אוניברסיטת אלכסנדריה, כיהן בראש האקדמיה המצרית ללשון ערבית וכשר החינוך של מצרים. הוא מכונה "דיקן הספרות הערבית" ונחשב לגדול האינטלקטואלים במצרים של המאה העשרים.

הביקור

בערב היא הייתה עדיין מוטרדת מאירועי היום שעבר. עם תום הלימודים יצאה נאדין אל חצר המיסיון. חום מעיק רבץ על העיר. היא לא התכוונה לשוב הביתה. הרי שם תצטרך לשאת במשך שעות ארוכות את החום הנדחס אל חדריו כמו תנור. וגרוע מכך, היא ידעה שמלבד אימה לא יהיה עתה איש בבית. זו אומנם כבר מזמן חדלה מלתקוף חזיתית, אבל אגפה את נאדין בהערות חרישיות וזדוניות.

עכשיו היא עמדה בשערי המיסיון. בנות כיתתה מיהרו לצאת וברכוה בחופזה לשלום. ג׳נט קראה לעברה, ״נאדין, את רוצה שנסיע אותך הביתה? חם כל כך היום״.

ג׳נט הייתה מאלה שכרכרה או רכב המשפחה חיכו להן תמיד. עתה הרכב חיכה לג׳נט להסיעה לאחוזת הוריה שבזמאלק. שלוש שנים קודם לכן היא הייתה מבנות הלהקה שהתנכלה לנאדין. אבל עתה איש כבר לא העז לפגוע בה או להעליבה. נאדין ידעה שאף לא אחת מהבנות רחשה לה חיבה, אך היא זכתה מהן ליחס של כבוד שמשמעותו ריחוק. נאדין הסתפקה בזה. על כן, כאז כן עתה, היא נותרה אדישה, הן להתנכלויות והן למחוות האדיבות, אבל השיבה במאור פנים, ״תודה רבה, ג׳נט. אני מחכה כאן למישהו. בפעם אחרת״.

היא כבר הייתה בשנתה האחרונה במיסיון, ולפניה הבחינות של הבקלוריה, תעודת הבגרות הצרפתית. הבנות עבדו קשה באותה שנה. הכל ידעו שהתעודה מקנה סיכוי לעתיד מכובד למי שתרצה בכך, וכן אפשרות להמשך לימודים באקדמיות היוקרתיות בצרפת. הן גם ידעו שנאדין תצלח את הבחינות הללו בנקל.

אומנם היא עדיין חבשה את ספסל הלימודים, אבל כבר העפילה הרבה אל מעבר לזה. היא זכתה בכמה פרסים ספרותיים בפריז. מאמרים קצרים פרי עטה התפרסמו מדי פעם בפעם בכתבי העת, שבמצרים נסגרו ונפתחו אחת לכמה חודשים. במיוחד הרשימו את הקוראות מאמריה שהתפרסמו בכתב העת L'Égyptienne, "המצרייה".

לא כולם צריכים היו לדעת שהיא כבר הייתה משתתפת פעילה בחוגי הלימוד המרקסיסטיים שנפתחו בשנים הללו גם באלכסנדריה ובקהיר, לרוב בהובלת משכילים יהודים צעירים. נאדין חשבה אז שיש לה ייעוד. כל זאת, כך האמינה, בזכות המורה דומיניק, שהאיר לה את הדרך.

אך בעודה ממתינה בפינה מוצלת מעט ליד בית הספר חשבה שנעים יהיה לשבת עם אחיה דויד בקפה ריש הגדול והמאוורר בסולימאן פאשה, לשתות משקה קר ולהטות אוזן לצלילים של השפה הערבית כפי שהיא נשמעת שם תדיר מפי המשוררים והסופרים הפוקדים בקביעות את המקום.

אבל היא חיכתה שעה ארוכה, ואחיה דויד לא הגיע, אף שהבטיח.

ואם כך, לאן תלך? לא אל הבית וגם לא אל סביבותיו. החום

היה כבד מנשוא. היא לא רצתה לחבור אל חברותיה, מוסלמיות ויהודיות ששכנו עם משפחותיהן בסמטאות שמסביב לביתה שבשכונה היהודית הצנועה, המתפרקת כמעט. בעצם היא ערגה רק לחיוכה המלבב של מלאני, אשתו של אחי אימה, הדוד אוסקר, תעשיין הטקסטיל.

אוסקר, מלאני ושלושת בניהם התגוררו בדירה גדולה, נאה ומודרנית בשכונת זמאלק האירופית. ביתו של אוסקר היה שונה לחלוטין מבית הוריה הדל. אצלם, היא חשבה, ודאי תחוש כמי שהילך בחומו של המדבר וזכה לפתע במים צוננים. היא מעולם לא ביקרה בביתם בשעות הצהריים, אבל תמיד נתקבלה בברכה כשהגיעה.

הבית הרשים אותה. הוא היה מעוצב כולו בדרמטיות משוללת צעקנות. הרהיטים בחדר ההסבה היו מעץ כהה ששובץ בעדינות בעיטורים מאבני פנינה. הייתה בו ויטרינה ובה כלי זכוכית דקיקים ושקופים וכלי אוכל מחרסינה תוצרת סוור הצרפתית. אַבַּז׳וּרִים עתיקים מאיטליה סוככו מהתקרה על נורות שהאירו שולחן אובלי גדול שעמד בתווך. ואף שהריהוט והאביזרים בחדר באו מעולמות שונים, שררה בו הרמוניה משמחת שכולה עדות לטעם אנין ומשובח.

מלאני, אם עלה בידה להתפנות מעיסוקיה, הייתה מזמינה את נאדין אל בית מקדשה הקטן, אותו חדר צדדי בשוליה של הדירה שהיה עתיר מכחולים ואביזרי ציור ופיסול. והייתה בו גם מכונת תפירה קטנה ומוזהבת שממנה הייתה מפיקה יש מאין בגדים עתירי דמיון.

משעלה הרעיון בליבה של נאדין היא לא התלבטה יותר מדי. היא הלכה צפונה במעלה הקורניש, לאורך גדת הנילוס. אחר כך פנתה מערבה, אל אחד הגשרים החוצה את העיר כמי שחוצה שני עולמות. היא נכנסה אל רחבת הבית, ברחוב צידי ונאה בשכונת זמאלק שעל האי, בטבורו של הנהר.

בקומת הכניסה המרוצפת שיש שחור ולבן חיכתה לה המעלית הקטנה. סורגי הברזל המעוטרים שהקיפו אותה תמיד עוררו בה ריגוש. כשהייתה עוצמת את עיניה מעולם לא יכלה לשחזר את צורתם המפותלת.

המעלית בבית הדוד אוסקר עתידה לכבוש מקום של קבע בין תעתועי זיכרונה. גם ימים רבים אחר כך היא תמשיך ותחפש אותה בכל מקום, במעקות הברזל המעטרים את הבתים האוסמנים בפריז, בשנדלירים מברזל מנוחשל האופייניים למחוזות אומבריה וטוסקנה ובמחיצות שהפרידו בין הקהל והמזבח בכנסיות הבארוק הטובעות בים של עיטורים.

היא הסיטה את מעטפת הברזל, נכנסה אל המעלית הקטנה העשויה עץ מעשה אומן, לחצה על המתג והעפילה אל הקומה השלישית. נאדין הבחינה מייד בחרדתה של מלאני כשזו פתחה את הדלת לפניה.

שריקות חגורתו של הדוד אוסקר מצליף בבנו השני סרז׳ נשמעו היטב מבעד לדלת החדר הנעולה. ״אתה לא תתמרד יותר״, זעק. הוא השתמש בביטוי חזק, ״לא תתמרד״. ושוב, ״Tu ne te révolteras plus, אתה לא תתמרד יותר״. ״הבנת? Tu a Compris? הבנת? Compris?״

סרז׳ כנראה הבין היטב. מחאה מתמדת נגד הממסד תהיה לו כטבע שני. הוא יתגייס בלהט למרד הסטודנטים בפריז ב־1968. הוא ייחשב תמיד לאידיאולוג בלתי מתפשר ויתגעגע כל ימיו למהפכה של ממש. הוא ימצא את מקומו באחת ממפלגות השמאל הצרפתי המתפרק לרסיסים. המפלגה הזעירה תזמן לו אפשרויות לבטא ברבים את רגישותו החברתית ולהתדיינות אין־סופית על ההבדלים שבין אידיאולוגיות סוציאליסטיות, גם אם כלפי חוץ תיראנה שונות זו מזו רק בפרט זניח זה או אחר.

ומלאני? מה היא יכלה לעשות? חסרת אונים, גבה אל החדר הנעול על בריח, התבוננה בעיניים כבויות בנאדין העומדת בפתח. היא הכניסה אותה פנימה בחיוך רפה והובילה אותה במהירות אל המטבח, מטופפת בשקט בנעליה הרכות והזעירות.

כשנפלט סוף־סוף הילד המוכה מהחדר הנעול, ראתה נאדין כיצד ניסה להתכרבל תחת מבטה החם והחומל של אימו. אבל היא, מחשש מפני בעלה, לא ההינה לאחוז בו ברכות ולנחמו בזרועותיה.

נאדין חשה שעליה למהר ולהיחבא באיזו פינה. היא לא ידעה מה לומר ואם עליה לומר משהו בכלל. היא רצתה לנחם את מלאני ולחבק את הילד, ועם זאת, כמו שניהם, חששה שהדוד יצא מחדרו וייכנס אל המטבח. היא ראתה שמלאני נבוכה מאוד מנוכחותה כאילו מה זו נפלה עליי פתאום, דווקא עכשיו, ועל כן אמרה, ״להתראות בפעם אחרת״, ומיהרה לצאת אל חדר המדרגות. וכמבקשת להימלט על נפשה לא נכנסה אל המעלית, אלא דילגה בהן במהירות החוצה.

אחר כך הלכה ללא מטרה ברחובות המטופחים במשך זמן רב. כשחצתה לבסוף את הגשר ויצאה אל העיר הסואנת היא המשיכה עד לארמון המלך, וכל העת לנגד עיניה תמונת הילד המוכה העומד רועד ליד אימו המהוססת.

היא כה אהבה את הבית שיושביו קיבלוה תמיד במאור פנים, וכל מרכיביו תואמים, כך נדמה. היא השתאתה תמיד למראה הזוג הכמעט מלכותי הזה – מלאני, האישה הקטנה, הקוקטית, שהייתה יוצאת החוצה מביתה מלווה בדוד אוסקר הנאה וגבה הקומה והיא לבושה בבגדים שהפיקה מכונת התפירה המופלאה שלה, מצודדת ומודרנית כל כך. אפילו בחלומה לא יכלה נאדין לתאר את הוריה יוצאים כך לטייל ברחבי העיר. אבל הפעם משהו הטריד אותה בכל זאת.

בבית מלאני לבושה לבן בדרך כלל, נעליה קטנות כשל רקדנית והיא כמרחפת חרישית. כאילו היא רוצה להעלים את עצמה כשבעלה בבית, חשבה נאדין עכשיו כמי שראתה קודם לכן רק את המכלול ורק עכשיו הבחינה בפרטים.

מלאני מילאה בקפדנות את חובותיה כבעלת בית, כרעיה וכאם, והייתה כה רכה ורחומה מול בניה, כאילו חדרה היישר לנפשם, קשובה לצורכיהם. נאדין הרהרה בסדנת הפיסול הזעירה ותהתה מדוע הוקצה למלאני, שהייתה אומנית ופסלת מחוננת, שטח קטן כל כך וצדדי בפינה דחוקה של הבית הגדול. היא נראתה להוטה כל כך, נזכרה נאדין, להימלט אל הקיטון הקטן. נראה היה שהיא עורגת לשעה־שעתיים של חירות עד שיבוא בעלה אוסקר וירצה אותה כולה לעצמו.

עכשיו חזרו אל נאדין מראות וקולות כמו הרוח, אולי קפדנית יתר על המידה, ששררה בבית עם ארוחת הצהריים שהייתה צריכה להיות מוגשת בדיוק בזמן כשאוסקר, מנהל מפעל הטקסטיל, היה פורש מעבודתו לשעה. או השתיקה כפוית הנימוסים בארוחת הערב. והרגע המהוסס הזה כשהילד לצידה של אימו. והחשש – הרי למרות הכל, נאדין הייתה בטוחה בכך, הדוד אוסקר היה אדם טוב – מדוע היא נראתה מאוימת כל כך, מלאני?

בינתיים נאדין עדיין לא אבתה לחזור הביתה. מארמון עאבדין היא עלתה אל החשמלית, שגמאה תחנות רבות, עד שירדה בתחנה הסמוכה ביותר לעיר המתים. מכאן נראו צריחי המאוזוליאומים, מהם עתיקים עוד מהמאה הארבע עשרה, כארובות של בתי חרושת שננטשו. זרים בקהיר היו מזדעזעים כשלמדו לדעת שמיליונים מבניה של העיר מתגוררים בבית הקברות העתיק הזה, שהיו בו חלקות קברים משפחתיות קטנות וגדולות על פי תוארם ומעמדם של הנפטרים. אבל אלה מתושבי קהיר שהתגוררו כאן ראו עצמם בני מזל שיש להם קורת גג כלשהי.

לא הייתה נערה יהודייה שהעלתה בדעתה לבקר במקום הזה, אבל נאדין חשה כאן נינוחה כבת בית, כמו בסמטת בית מגוריה. היא נהגה להתרועע עם כמה משפחות במקום ולהביא עימה מתנות קטנות. ועתה, כשהיום כבר נטה לערוב, היא חלפה בין מבוכי המבנים ההרוסים והמחוררים ושוטטה לה בין חמוקי אבנים של אור וצל. היא דילגה בין האנשים הרובצים בלאות על משטחי האבן זה בצד זה, קבצנים של עיר, מותשים מחומו של יום, וסביבם ילדים בבלויי סחבות, כמעט עירומים. כדרכה

התעכבה פה ושם, החליפה דברים בערבית מקומית, עד שהגיעה אל קברו של הפאשה איסמעיל דרוויש. בין הילדים והילדות שהתרוצצו מחוצה לו הייתה גם חברתה הקטנה והאהובה ג׳מילה, שהייתה דווקא ילדה בת מזל.

משפחתה של ג׳מילה התגוררה בחללי קברה של משפחת הפאשה איסמעיל עוד מימי סבה ואבי סבה והשתכרה למחייתה מהשגחה על הקבר ומטיפוחו. על כן זכתה ג׳מילה ללכת לבית ספר לבנות. אבל עתה התקרבה כבר לשנתה השלוש עשרה, ונאדין ידעה כי הילדה היפה והפיקחית תיאלץ עוד מעט להיפרד מתלבושת בית הספר כשישיאו אותה לגבר זה או אחר, והיא תעמוד מולו כעלה נידף, משועבדת ככל הנשים. נאדין לעולם לא תראה אותה יותר.

היא ישבה על אחת האבנים בצידה של חלקת הקבר. אימה של הילדה יצאה אליה במאור פנים ובידיה מגש ועליו כוסות קפה זעירות ודברי מאפה. שתיהן התבוננו בבנות המשחקות, ונאדין התלוצצה ושוחחה עם ג׳מילה כעם אחות קטנה ואהובה. השמש החלה לשקוע סוף־סוף, ועצב כבד ירד עליה כשקמה ללכת. היא חיבקה בחום את הילדה, נפרדת ממנה בליבה.

עמוק אל תוך הלילה עשתה נאדין את דרכה אל ביתה. לעיתים רחוקות היא איחרה כל כך לשוב. חבורות נערים מגודלים נעו בגושים וללא מטרה ברחוב החשוך למחצה. מהסמטאות השכנות התנקזו אל הרחוב דמויות כהות של אנשים המהלכים במהירות. רק המיומנות התורשתית כמעט של אין־ספור שנות הליכה ודילוג מונעות מהם למעוד אל הבורות הפעורים בין אבני המרצפת

הרעועות. ילדות קטנות ושחומות, אבק הרחוב מתערב בנוזלי האף בפניהן כדבק בהן לנצח, עדיין קיפצו בשעה המאוחרת הזו בין שרידי המרצפות, סמרטוטי חצאיותיהן מלחכים את ברכיהן הדקות.

נאדין הלכה במהירות, נזהרת שלא למעוד, ובהבזק של שנייה חלפה בה מחשבה על אימה. היא לא הייתה נוהגת כמלאני, נאלצה להודות. אמא פלור, בכל עניין שהיה חשוב לה, מעולם לא נהגה בחמקמקות ובהכנעה. היא תמיד עמדה על שלה בישירות ובבוטות כבעלת זכות. במאבק שהתנהל בראשה של נאדין בין שתי הנשים נחלה הפעם אימה ניצחון זמני.

כשנכנסה אל הבית איש לא אמר דבר. אולי ההקלה ריסנה את הכעס. מהצד הביט בה אחיה קלוד וחייך אליה חיוך רפה, ודניאל קרץ לה קריצה קטנה בזווית עינו. איש מהם לא קם לנשקה כמקובל. גם כאן שולט הפחד, היא חשבה. כשעיניה של אימה בגבה צנחה רפויה ליד החלון, פניה אל הווילונות המחוררים כמסננת. דבר לא יכול לה, לשמש הקהירית שהייתה תוקפת אותם בדיוק באותם המקומות עד שהכתמים היו מתגלים לפתע על פניהם, ובעקבותיהם החורים הקטנים. הנה הם שוב מתפוררים, היא חשבה בלאות.

רחוב רעמסס,
הליופוליס

הכל היה שונה ב״אזור היוקרה והפנאי״, הליופוליס. הוא הוקם ממזרח לעולם הכאוס הקהירי, מקום של משקיעים, של יזמים זרים ושל אגיפטולוגים מגשימי חלומות שהגיעו מאירופה והקימו בשוליה של העיר פרבר גנים בשלל סגנונות שבין מזרח ומערב.

על חלקת מדבר גדולה שנקנתה מידי הבריטים הקים הברון הבלגי אדוארד אמפיין, בעליה של חברת הליופוליס אואזיס, את ״קהיר החדשה״ שלו, והפעם בתכנון מדויק שכלל את כל התשתיות העירוניות החיוניות והמודרניות ביותר. היו בשכונה החדשה שדרות ארוכות ורחבות, שורות בתים המתהדרים בעמודים ובקשתות דמויות פרסות הסוס וטרסות בסגנון מורי או הודי. כל אלה היו משולבים בנגיעות של אדריכלות אירופית. מגוון המבנים, שמקורם בעולמות כה שונים זה מזה, היה כה ייחודי לפרבר החדש, עד שנתכנה ברבות הימים ״סגנון הליופוליס״.

הברון היזם בנה את ביתו הפרטי, הראשון שהוקם, בסגנון הארמונות ההודים שהיו מקובלים בקמבודיה הרחוקה, ועל כן נהגו לכנותו ״הינדו פאלאס״. כיום, כשהליופוליס נטמעה זה מכבר בקהיר הגדולה וכבר ספגה אל תוכה רבים מחולייה, עדיין

מפאר אותה ארמונו של הברון לצד כמה מהמבנים של מייסדיה הראשונים.

באחד הערבים סטתה נאדין ממסלוליה הרגילים ונקלעה למקום. השכונה הייתה עדיין עולת ימים, עולם שונה, נבדל לעצמו, ומי שידו משגת ביקש להתגורר בה. נאדין כבר הייתה רבת פעלים ומעשים, ובכל זאת לא ניתן להכחיש שעיסוקה המרכזי מאז ומעולם היה שיטוט ברחובות העיר. אחרי שבדקה וחקרה כמה אתרים מעניינים בפרבר המרהיב נכנסה לרחוב רעמסס ועמדה ליד תחנת החשמלית שתוביל אותה הביתה.

ורפאל, בנם של יעקב ורחל, גדל כאן בבית ברחוב רעמסס ממש מעל לתחנה. הוא, אחיותיו ויהודה, אחיו המבוגר ממנו רק בשנה. הם התגוררו בדירה ענקית שהיו בה אין־סוף חדרים. במרכזה היה חדר הסבה גדול כאולם, ומרפסות אבן חינניות השקיפו ממנו אל הרחוב האריסטוקרטי שהיה כה שונה מרחובותיה של קהיר העממית.

יעקב, אבי המשפחה, הוא זה שהחליט. הוא לא היה עשיר, אבל יהיה מה שיהיה, הוא רצה שילדיו יגדלו ויתחנכו כאן, בליבה של השכונה החדשה, בקרב החשובים והמחשיבים את עצמם, בצד הצרפתים והאנגלים שהביאו תרבות מערבית אל הארץ והמקומיים שידם משגת.

בינתיים אל הקלובים הפוליטיים הזעירים שהיו פזורים בקהיר של אותם זמנים חברו גם צעירים יהודים ילידי המקום. היו בהם ציונים שהצטרפו לנציגי התנועות מארץ ישראל – השומר הצעיר,

הצופים או בית״ר – אבל פניו של רפאל, בנו של יעקב, הוסבו פנימה אל מצרים.

הוא הצטרף דווקא אל חוגי הקומוניסטים ואף גרר אליהם את אחיו יהודה. אחר כך חבר לשני פעילים מוסלמים שהיו, כמותו, חדורי אמונה בעתידה הסוציאליסטי של ארצם. הם ייסדו יחדיו תא קומוניסטי משלהם, וכמו כל מייסדי התאים האחרים ייחלו למוצא פיה של האמא הגדולה, ברית המועצות. רפאל למד ערבית מקומית באינטנסיביות, כדי שיוכל לחבור לעם הפשוט, היה לפעיל פוליטי נלהב ואף חבר לחוגי למידה שהתמקדו בתורות ואידיאולוגיות מטריאליסטיות.

מבעד לטלסקופ הזמנים שעברו מאז נראתה מצרים של רפאל כשדה כוכבים הפזורים במרחב, עם הגושים הפוליטיים והמפלגות הגדולות הנאבקים אלה באלה, ובהם קבוצות הפעילים הקטנות יותר, שמרנים ורדיקלים, אורתודוקסים וקומוניסטים, נעים ונדים כחלקיקים זעירים בין הגושים הגדולים מהם, מתחברים ומתפצלים ומתחברים שוב, עד שהופיע גל גבוה וחדש ומחה את כולם באחת.

באותו ערב, כשצעד רפאל ברחובו אחרי יום דיונים מייגע, ראה את נאדין הנערה ממתינה לבדה בתחנת החשמלית הסמוכה לביתו. הוא התעכב לרגע, התבונן בה נפעם ואחר כך עלה, מוטרד במקצת, אל דירתו בקומה השלישית.

הוא היה בחור נאה מאוד וגבוה, שערו חלק וסמיך, פניו גלויות ועיניו מישירות מבט. מבע טוב הלב על פניו לא הסגיר במאומה את תכונתו הפנומנלית להתעקש על כל מה שהיה חשוב בעיניו,

אבל גם על דברים של מה בכך. עכשיו אך נכנס אל דירתו וכבר פנה אל המרפסת להשקיף מטה. נאדין עדיין עמדה שם לבדה, ממתינה לחשמלית.

הוא נכנס לדירה ומייד יצא שוב. הוא ראה אותה מהלכת הלוך ושוב כמי שסבלנותה פקעה. הוא כמעט נתקף דאגה. וכי מה נערה כמוה עושה כאן לבדה, באין איש בסביבה, כשהערב כבר עומד לרדת?

למטה, ליד התחנה, נאדין לא יכלה לשער שאיזה צעיר המתגורר בקומה השלישית נכנס אל המרפסת ויוצא ממנה חליפות, משקיף אליה, ושהוא, ממש כמותה, חדור חזיונות על תיקון עולם.

אבל רפאל כבר פנה אל הדלת וירד. הוא ניגש אל הנערה והציג את עצמו לפניה בצרפתית. בזהירות ובנימוס הסביר שהוא גר כאן ברחוב ואמר, "אני רואה שאת מחכה כאן כבר זמן רב".

היא התבוננה בו ישירות, החליטה שאין ממה לחשוש, והשיבה מייד, "שמי נאדין, ואני מתגוררת בשכונה היהודית".

"לו היית מתגוררת כאן, הייתי יודע", הוא אמר, מפליג בעודף נימוס. "ומה את עושה כאן, בהליופוליס, אם יורשה לי לשאול?"

היא פרצה בצחוק. "יורשה, בוודאי יורשה. אני נופשת כאן", התבדחה ומיהרה להוסיף, "מטיילת. המקום שונה כל כך מהשכונות לנו. לא רק שונה, אלא גם משונה".

משונה, הוא הרהר לרגע. כן, הוא הכיר את הטענה הזו. הליופוליס הייתה קהיר אחרת, חדשה, אזור של גחמות.

הוא חשב שהיא בעצם משווה בין השכונות, ואולי כבר ברגע

זה הבין שמתרחש כאן צירוף מקרים מפתיע.

בינתיים קלחה השיחה והחלה להיות מעט יותר מעניינת, אבל דווקא אז החשמליות שבוששו להגיע החלו להופיע בזו אחר זו ועצרו בתחנה כמייחלות שמישהו יואיל לעלות, אבל רפאל עמד מול נאדין והקשיב כשהיא, בפרץ דיבור בהול, תיארה את שיטוטיה בעיר כאדם בודד שאין לו דבר לחלוק עם הזולת.

❧

לא ראוי היה שנערה כמותה תשוטט כך בעיר. על כן, עד פגישה זו היא שמרה לעצמה את חוויותיה. היא גם לא חשבה שיש מי שיתעניין בהן, לא אימה ולא אביה, גם לא אחיה האהובים ומעט מדי בני ביתו של הדוד אוסקר.

חייו של אחיה, דניאל יפה התואר והרופא לעתיד, התנקזו לשני מוקדים – הנערות שחיזרו אחריו בעקשנות ולימודי הרפואה. את מסלולי הדם והגוף הוא הכיר היטב, אבל לא ידע אפילו דבר וחצי דבר על המתרחש בסמטה שמחוץ לבית.

לקלוד, אחיה הצעיר, כבר הייתה חברה של קבע שפניה יפים וחלקים כמשי והחלק האחורי של גופה כבד. על כן הייתה מסורבלת במקצת ובעיקר צייתנית, והוא השקיע חלק גדול מזמנו להופכה לצייתנית עוד יותר. גם הוא לא התעניין יתר על המידה לא בהווה של מצרים וגם לא בעתידה, ולא בשאלה אם ראוי שהבריטים יצאו מכאן או לא. מלבד זאת הוא שקד על לימודי הארכיאולוגיה ועל פענוח סודם של ממצאים מעידנים שחלפו, העתידים לגלות לו תרבויות נסתרות שאבדו ולזכות אותו בתהילת עולם, ורפאל היה הראשון שהיה מוכן להאזין.

ניכר היה שנאדין הכירה היטב את קהיר הכאוטית ולא מעט גם את תושביה ואת מצוקותיהם. רפאל התקשה להאמין שהיא, כיהודייה, נהגה לסייר בעיר הקברים, נפעם כשתיארה כיצד יצרה יחסי ידידות עם שכניה המוסלמים, פקדה את בתי הקפה והכירה את השחקנים והזמרים, והשתאה כיצד ספגה הכל, ראתה הכל והסיקה מסקנות משל עצמה. אפילו ניעורה בו קנאה קטנה. הנה הוא לומד על צפונותיה של מצרים מתוך ספרים, והיא, כשפניה המוזרות והנפלאות מוארות בלהט רוחני כמעט, מספרת לו על המתרחש במציאות.

החשמליות עברו, נעות על הפסים הלוך ושוב, בעוד שיחתם מתמשכת, עד שרפאל הציע ללוות את נאדין לביתה, והם עלו על החשמלית הבאה שהגיעה. כבר ירד הלילה על העיר, והם ירדו בתחנה שקירבה אותם אל שכונתה. כל עוד הייתה כברת דרך לפניהם נמשכה שיחתם כאילו לא היה לה קץ וגבול, עד שהוא נכנס עימה אל הסמטה שלה.

היא העיפה מבטים חטופים אל האיש השקט הזה. הנוכחות הזו שלו, הולך לצידה בסמטת מגוריה, השכיחה ממנה את רתיעתה מביתה והילכה עליה קסם. על כן, כמבלי משים, האטה את צעדיה ככל שיכלה, עצרה כמעט ליד כל בית ותיארה את קורותיו ואת מצוקותיו ואת גורל היושבים בו. כך הפכה הסמטה הקטנה לסיפור עלילה ארוך ומתמשך עד שהגיעו אל ביתה.

אחים

מזג האוויר הנקמני והמאובק של קהיר תקף בכל עוז כשנאדין ישבה לבדה באחד מבתי הקפה הנידחים של קהיר. היא ורפאל נדברו להיפגש לכוס של קהווה דווקא כאן, כמי שנענים לצו עליון כלשהו ומתחילים לכתוב את ספר החוקים הפרטי שלהם.

כבר בפגישתם הראשונה גילו כי היה להם הרבה במשותף, בעיקר העובדה המכרעת שבעיצובם האישי והפוליטי לקחו חלק דווקא מורים צרפתים: במיסיון – דומיניק, המורה האגדי של נאדין; ובבית הספר שבו למד רפאל – אלודי, המורה הצרפתייה המבריקה שהכירה כל אות מכתביו של מרקס.

בית הקפה היה מנוהל ברשלנות חיננית, בהתאם למיקומו באחד הרחובות המוזנחים של קהיר. מעצם ההחלטה לשבת בו כבר ביקשו השניים להפגין מעין הזדהות עם העם הפשוט, וכך גם אחר כך, כשבחרו ללכת אל אחד מבתי הקולנוע העממיים ולפסוח במתכוון על המפוארים והפנטסטיים שרצו להיות גרסה מקומית לקולנוע הוליוודי.

אבל עכשיו רפאל איחר לבוא, וזו הייתה רק הפגישה השנייה שלהם. היא ישבה בבית הקפה לבדה, אישה יחידה, כשמבטי הגברים המסובים תקועים בפניה ישירות בסוג של תוכחה. היא נעה באי־נוחות במקומה, מנסה להתעלם. היא התמקמה סמוך

לחלון והביטה החוצה כמתעניינת עמוקות בנוף שנעלם מתחת לעננ‌י האבק.

רפאל הגיע לבסוף וגאל אותה ממבוכתה. הוא התנצל, באורח מעט מוגזם היא חשבה, אבל היא לא הרשתה למחשבה הזו להתנחל במוחה ואף דחתה הרהור, קל שבקלים, שאולי זהו הרגל קבוע אצלו שיחזור גם בעתיד או שזו נטייה מולדת, חלילה.

המחשבות הללו התעופפו להן כלא היו כשהביטה בפניו הטובות, החפות מערמומיות ומכוונה רעה. למרות האבק והרוח שחדרו מבעד לחרכים ולמרות השיחות הקולניות, הקרובות מדי, של האנשים הצפופים מסביב, שררה בינה לבינו רוח של אחווה מסקרנת, בוסרית, צופה לבאות, רוחם של שני אנשים שעדיין לא הכירו זה את זה היטב, אך שמחים על עצם ההיכרות הזו. כשהאווירה הפכה דחוסה מדי החליטו השניים לאזור עוז ולצאת אל בית הקולנוע הקרוב.

הרוח הסוחפת שיחקה היטב לידיהם ואפשרה לרפאל לעטוף את מותניה כשהלכו לשם במהירות, כמעט בריצה. וככל שהייתה הרוח חזקה יותר, כך הידק אף הוא את אחיזתו. היה משהו מנחם ואמיץ כל כך באחיזה הזו עד שהיא חשבה, הוא תמיד ילך איתי, גם אם זה יהיה נגד הזרם. ואולי, לראשונה בחייה, איזו תחושה של ביטחון שקט חדרה אל ליבה.

הם הצטרפו לקהל הדחוס שעמד בציפייה בפתחו של בית הקולנוע העממי השכונתי. מחירי הכרטיסים היו בהתאם, כמה פרוטות, שלא כמו אלה היקרים מעט יותר שנמכרו בבתי הקולנוע המטופחים שפיארו אז את העיר כתכשיטים בסגנון אר נובו כיאה

ל"הוליווד שעל הנילוס".

כאן הקהל הרב נדחק אל הקופות. איש הגן בגבו על האחר מפני השתוללות האבק והרוח. אנשים מיהרו להיכנס אל האולם בעיצומו של הסרט, כאילו לא הייתה לו התחלה ולא סוף, שכן כאן הוקרנו הסרטים ברצף במשך ימים אחדים.

ועל המסך דיכוי ודיכאון, בכי ונהי. כפר מול עיר. מעמדות גבוהים מול נמוכים. סיפורה של איזו בת כפר המגיעה אל העיר מבית מסורתי ומדכא ואחרי תלאות נוראות, אולי גם סכנת חיים, היא זוכה סוף־סוף להינשא לפקיד בורגני מכובד או לבן משפחה אמידה, למרות אין־סוף מסלולי מכשולים, דעות קדומות ומזימות מרושעות ומכשילות בדרך. מוזיקה וריקודים לכל אורכו של הסרט. הפי אנד.

הקהל ישב צפוף. הידיים הושטו מוכנית אל חרוט נייר העיתון שהתעקל סביב עצמו והכיל קומץ בוטנים בפרוטה או גרעיני חמניות, ומשם אל הפה, שפיצח וכרסם. העיניים לא משו מהמסך. קולות הפיצוחים לוו באנחות הנאה ובמחיאות כפיים או אפילו בהצטרפות לשירה כשהופיע על המסך הזמר הגדול או הזמרת המפורסמת שהקהל הזה מעולם לא זכה לראות על במת התיאטרון בהופעה חיה.

צלילי הזמר, השירה והקצב היו כה מעוררים, עד שגם נאדין ורפאל יצאו לבסוף מחייכים ומרוצים. רפאל עצר לרגע והביט בנאדין. כמו המשך לסרט נדרכו שניהם כשפיו קרב לאט אל פיה ואז נשק לה בלהט. אחר כך התנתק ושוב אחז במותניה, והיא העזה ואחזה במותניו. הם פילסו את דרכם כמעט בריצה, במין

חדוות נעורים משוחררת, בלב־ליבו של הקהל הרב שנפלט מהאולם, כשאור השקיעה מכיוון הפירמידות פלש מבעד ליער המסגדים.

"ההפי אנד הזה. אי אפשר שלא לצאת שמח", היא אמרה ופיזמה לעצמה את מנגינת הסיום שהדהדה לכל אורך הסרט.

אולי היה זה סימן לבאות שהשד הפוליטי התערב כאן שלא בזמן ובמקום והפר באחת את הקסם כשרפאל השיב, "ההפי אנד הזה והמוזיקה הם עולם של אשליות. זה מה שפסול. זה שורש הרע. הרי לאן יצאו המסכנים האלה כשהסרט נגמר? להיווכח שוב שאין להם תוחלת".

נאדין ידעה זאת, כמובן, ועדיין לא רצתה להיגרר לשיח הזה דווקא ברגע הזה שערב לה כל כך. אבל רפאל לא יכול היה לחדול. "זה כאילו צו מגבוה", אמר. "נותנים לקהל מה שהוא רוצה לראות. חיים של עשירים מצד אחד ומעמד נמוך שיטפס כביכול מעלה בליווי תבלינים טעימים של רקדניות וזמרים. והלוא זה לא יקרה לעולם במציאות".

"כן", היא הסכימה בשקט. "הלוא גם המלך מכריז כי אסור לייאש את העם".

"חבל שזה תקף רק לבידור", המשיך רפאל וכבר נשמע לה מעט טרחני.

נאדין, אולי מתוך כוונה נסתרת, הסיטה את כיוון השיחה ואמרה, "נראה כי הכל יהיה עוד גרוע יותר. אני חושבת שעידן הבמאיות הגדולות כבר עומד לחלוף. ובכל זאת, לפני כמה שנים היה כנראה אחרת".

"אחרת כיצד?" הוא שאל.

"אני זוכרת שאחי דויד סיפר לי על 'לילה'. סרט אילם, נדמה לי. דויד אוהב קולנוע. את הסיפור כתבה עזיזה אמיר.[5] היא שיחקה בתפקיד הראשי. אחר כך היא גם הפיקה סרטים רבים. חלוצה של ממש. והיא לא הייתה היחידה. היא גם לא התפשרה על הפי אנד. ולא על העיקרון שהעם יצא מרוצה. להפך. שם ב'לילה' זה נגמר אחרת. בכל זאת, היא רצתה להביע משהו".

"כן, אני יודע", הוא אמר. "זה מפתיע שהן הצליחו כך".

"אמביציה אישית מצד אחד, ומסרים נכונים מצד שני", ניסתה נאדין להבהיר. "ובכלל, הן היו החלוצות. אבל קודם הובילו את המהלך השחקניות היהודיות".

הוא שתק והילך מהורהר, והיא מיהרה להוסיף, "אבל היא כבר רחוקה, התקופה הזו. הגברים ידכאו גם את הגל הזה וגם את ההובלה היהודית. כמו בקולנוע, כך גם אצלכם במפלגה. אתם תצטרכו לפרוש לבסוף".

רפאל לא יכול היה שלא להסכים, אבל היא הכעיסה אותו. דעתנות היתר שלה הפריעה לו. "וכי מניין את מביאה את דברי הנבואה האלה? באיזה ביטחון את אומרת את הדברים?" הוא עקץ אותה, אבל היא ביקשה להרגיע, לחזור אל הרגע הקסום שאך זה הגיח וכבר חלף.

"אולי אני מרגישה משהו בלי שתהיה לזה אחיזה במציאות",

---

[5] עזיזה עמיר, 1901-1952, במאית, מפיקה, תסריטאית ושחקנית. מהיוצרות הגדולות של הקולנוע המצרי בראשיתו. סרטיה התמקדו בשאלות הזהות המצרית המתעוררת ובמעמדן של הנשים בחברה. דמות אגדית כמעט בתולדות הקולנוע המצרי.

היא ניסתה לתרץ.

אולי אמרה כך, מהשפה ולחוץ, כך חשב, אבל ביקש אף הוא לשנות כיוון ולהניח מאחוריו את הוויכוח הפעוט הזה. הוא עצר בהילוכו וחייך אליה והסיט קווצת שיער שהתנופפה על פניה ושאל, "האם תרצי, נאדין, לסיים את הערב בביתי? מה את אומרת?"

וכך מצאה נאדין את עצמה שוב ברחוב רעמסס ליד ביתו הנאה. הפעם עלתה עימו אל הדירה בקומה השלישית. דלת הדירה, כבדה וכהה, נפתחה היישר אל אולם ענק, שנראה במבט ראשון ריק לחלוטין, ודווקא משום כך מסקרן, כאילו מעבר לו ממתינות הפתעות כלשהן. לא נמצאו בו לא ספות ולא כורסאות. רק שולחן עץ כבד במרכז, וסביבו מערכת כיסאות. מזנון צר וארוך בן אותה המשפחה נצמד היטב אל אחד הקירות, ומעליו זהרו עשרה מכלי כסף, כל אחד מהם דמוי פרי אחר – אגס, תפוז, תפוח, שזיף וענבים – שנצנצו למרחוק. כל כלי כזה הכיל את הריבה שנועדה לו. ומשנפתח מכסה הכסף התגלה מתחתיו מכל זכוכית כחול שהיה מלא בריבה, והייתה בו גם מין גומחה קטנה ובה כפית קטנה לטעימה, סמל להכנסת אורחים. כל אלה מעשה ידיה של לה מאמא, שחלשה על בית שבו גדלו שישה אחים ואחיות.

רפאל הזמין אותה אל המטבח, שתכולתו עמדה בניגוד מוחלט לחדר ההסבה המרוקן. רחב ידיים אומנם, אבל כל כתליו עמוסים במדפים פשוטים עטופים בשעוניות דהות, במכלים, במחבתות, בפרימוסים ובמתקנים לתליית כביסה. על שרפרף נמוך במרכז ישבה אימו של רפאל, רגליה הפסוקות מקיפות פיילה ענקית.

נאדין ראתה תחילה רק את הראש, ואז התגלתה לעיניה אישה ענקית, כבדה, כל גופה ופניה מפלי שומן רופסים. היא רכנה על ערימת כבסים ששטה במים ובעננו סבון לבן. מהשרפרף הנמוך היא הרימה אליהם עיניים כחולות תמות שכל טוב העולם נשקף מהן. נאדין מעולם לא שכחה את המבט הזה, שלא מבקש דבר לעצמו.

רפאל הציג את אימו בפני נאדין ביראת כבוד. "הנה, לה מאמא שלי", הוא אמר ברוך. האם רחל ניגבה את ידיה, ובלי לקום ממקומה הושיטה אותן אל הנערה הרוכנת, נשקה לה ובירכה אותה. נאדין חשה שהיא מסוגלת להתכרבל בין הקפלים של האישה הגדולה הזו ככה, בלי סוף.

אחר כך היא ישבה עם רפאל אל השולחן שבסלון לכוס קפה. הם טעמו מעט מהעוגיות שיצאו זה עתה חמות מהתנור וקינחו בטעימות מצנצנות הריבה.

לפתע נפתחה דלת החדר מימין. היא לא הבחינה בה קודם לכן. גבר נמרץ יצא ממנה כמי שיוצא בחופזה מפתחו של משרד והוא עסוק וטרוד ביותר. הוא ראה את השניים יושבים אל השולחן, ניגש אליהם והציג את עצמו, מביט בנאדין ישירות. "שמי יהודה", אמר. הכל קרה מהר מדי.

נדמה היה שעוד לפני שרפאל הוסיף, כמעט במבוכה, "זו נאדין וזה אחי הפילוסוף", אחזה בנאדין טלטלה, כמעט בהלה.

עווית מהירה חלפה בפניו של יהודה. נראה שלא אהב את האופן שבו הציג אותו אחיו. נאדין הבחינה מייד עד כמה הוא שונה מרפאל, שהיה איש נאה, פניו תואמות.

ברכיה רעדו. היא פיללה שלא ירגישו עד כמה נתקפה תשוקה

פראית, פתאומית, אל האיש הזה, יפה ומכוער בו־זמנית, שפניו כפני זאב, מאורכות וחדות, ושפתיו עבות מדי וחושניות ועומדות בניגוד גמור לחזותו הבהירה, הנוקשה משהו, רוויית שליטה עצמית, כמעט פרוסית.

הוא התבונן היישר אל פניה בעיניו הכחולות כשל לה מאמא, ועם זאת קשוחות, כאילו הייתה מאחוריהן מין שכבת כחול כהה מרסנת. וכאילו לא היה מלבדם איש בחדר, היא נוכחה בכמיהה עד כמה היו שפתיו יפות ועד כמה התאוותה לגעת בהן ולחכך את פניה שלה בפניו.

באותו הרגע עדיין התקשתה להבהיר לעצמה את פשר ההתרגשות שאחזה בה ועד כמה הייתה הסיטואציה מביכה, אפילו מעיקה, שהרי רק עתה הכירה את האח האחד וכבר השתוקקה אל האחר.

מאוחר יותר היא זכרה בבירור עד כמה הייתה דרוכה באותם רגעים. כיצד חשה שלאיש הזה יכולת אחיזה עליה, כאילו החזיק סוד, או שהבין משהו שהיא לעולם לא תוכל להבינו.

אבל עתה לא הייתה שהות לחשוב על כל אלה, ויהודה, שזה עתה הופיע, לא הניח לה להעמיק מדי בחקר פניו. הוא ניתק באחת את מבטו מפניה ופנה וחזר אל חדרו. ואחר כך יצא ממנו שוב בחופזה, כאילו היה טרוד עוד יותר מהפעם הקודמת, לא העיף מבט ופנה אל המטבח וחזר ויצא שוב, והיא כבר לא יכלה להסיט את עיניה מהפנים הללו היפות־מכוערות כל אימת שיצא ונכנס, ונדמה שהדרמה הזו, כאילו אגבית, כבר חיבלה בשיחה הקולחת בינה לבין רפאל, שנתקף אולי בחשש נסתר מפני אחיו.

לה מאמא

באחד הימים, כשהגיעה אל הבית בהליופוליס, פתחה לה האם הגדולה את הדלת. היא חייכה אליה בעיניה התכולות, המעורפלות קמעה, כאילו הייתה שרויה בעיצומו של חלום, ואמרה לה בחיבה, "בואי, היכנסי, חביבתי, רפאל עוד לא כאן, תכף יבוא". ואחר כך, כרגיל, אמרה, "שבי, נאדין. תשתי משהו? תוכלי לחכות לו כאן", הצביעה על השולחן, "או במרפסת. אני תכף אבוא", ויצאה אל המטבח.

נאדין לא השתהתה והלכה מייד בעקבותיה. הדי חום וריחות מאפה עלו מן התנור, ואמא רחל חייכה אליה ואמרה, "אני אוהבת להיות כאן".

"גם אני אוהבת לשהות במטבח", אמרה לה נאדין. "וכאן נעים כל כך". היא הסתכלה על סביבותיה. על השולחן והמדפים המכוסים בשעוניות ישנות, על הסירים והמחבתות, על הפרימוסים, ואפילו על הגיגית הגדולה שבה כיבסה האם את בגדיהם של כל בני המשפחה.

רחל עקבה אחרי מבטה. היא נעה בקושי בממלכה שלה, כבדה, גבוהה, מתנודדת לאיטה, מעבירה משקל מרגל לרגל. לרגע נדמה היה לנאדין שלפניה דמות מיתולוגית.

"אומרים לי מטבח פרימיטיבי", היא אמרה בחיוך. "אבל כך אני אוהבת, כמו בבית הוריי בסוריה".

היא רמזה לנאדין על ארון עץ קטן בפינה מעט נסתרת במטבח. ״תפתחי״, אמרה לה.

היה שם ספר כתוב באותיות רש״י מסולסלות, ״פירוש חדש לתלמוד״ מאת הסבא, אביה של המאמא הגדולה, כריכתו עור משובח והוא מעוטר תחריטים ופיתוחים, ולצידו אלבום תמונות מהודר ובו תמונות ילדיה.

היא הצביעה על הספר ואמרה, ״אבי היה חכם בתורה. אבל אני נפרדתי ממנו בגיל צעיר. אני ויעקב, אבא של רפאל, ברחנו מסוריה במלחמת העולם. את עוד לא הכרת אותו, את יעקב, הוא נוסע הרבה. אני לא ראיתי יותר את אבי ואת אימי. הלכתי אחרי יעקב. ועכשיו אני רוצה את המשפחה שלי איתי. אני שולחת כל אחד מהם להצטלם בסטודיו פעם בשנה״, היא אמרה בחיוך, ״שיהיו תמונות ברורות וטובות״.

היא שאלה את נאדין על לימודיה, והן שוחחו בנעימות. נאדין נתקפה לפתע בעצבות. היא יצאה אל המרפסת לחזות בהתרחשות המהפנטת, המחזורית, של החשמליות הנעות על הפסים המפלחים את הרחוב. זו באה מצד אחד, זו מהשני, והן נפגשות וחוסמות את מראה הבתים הנאים והגינות המעטרות אותם.

תנועת החשמליות השרתה עליה מעין תרדמה. היא הניחה את ידה על המעקה, עד שחשה את ידו של יהודה שהונחה בשקט על ידה בלי שהבחינה שהוא יצא אל המרפסת. היא נשארה נטועה במקומה, לא הסירה את ידה, עיניה אל הרחוב וידו על ידה, והם שתקו זמן מה עד שהוא העיר כבדרך אגב, ״הוא עדיין לא מגיע, אחי. יש הרבה פעילות לאחרונה. הם עושים דברים חשובים,

יוצאים אל המפעלים, מטיפים, צוברים השפעה. אבל אני רואה שנעצבת קצת אל ליבך", הוסיף בשקט.

"אמא שלך", היא השיבה, "כה נוגעת ללב".

"אמא שלי היקרה", הוא אמר. "היא גורפת אחריה אנשים".

"זה נכון. נכנסתי אל הבית ובלי להרגיש נשרכתי אחריה אל המטבח".

"אבל אצלך בבית זה לא כך", אמר יהודה כהד למחשבותיה.

"לא, לא כך. משהו השתבש", השיבה נאדין כמעט בלחישה, כאילו לא בה נגע הדבר. ואחר כך התכווצה בתוך תוכה. היא דיברה ותוך כדי כך הרהרה בדמות אימה. היא ניסתה לשער איך היא נראתה בעיני אחרים. אולי בכל זאת היה משהו דומה בין שתי הנשים? פלור הייתה מסוכנת על כל המקורבים לה, מגינה, דואגת. אנשים אהבו והעריכו אותה – רוזה השכנה, הבנים, בנותיה האחרות. רק אני יצאתי מהכלל הזה, חשבה בעגמומיות, אני ואבא.

"אני לא מוצאת את הדרך אל אמא שלי, והיא לא מוצאת את הדרך אליי", ניסתה להבהיר, ושמה לב שאולי בפעם הראשונה בחייה הביעה בכך איזו משאלה, כאילו עד כה מה שבינה לבין אימה היה עניין סגור וחתום ללא דרך חזרה.

"אולי צריך לעשות משהו כדי שזה יקרה", ניסה יהודה. "אבל אני לא מוכשר להציע".

נאדין פתחה את ליבה בפניו כאילו היה מכר ומודע זה שנים רבות. "אולי גם היא, אמא, לא רוצה שכך יהיה", היא תהתה בקול וסיפרה לו על הקור המתמשך ביניהן, על הפגיעות.

"אני לא יודעת איך אפשר להסביר את זה, איך אפשר להבין", היא דיברה קצת מבחוץ כמי שהשלימה עם עובדה שאין לשנותה.

למטה על המדרכה עבר מוכר הירקות. הוא הכריז בקול על סחורתו וקטע לרגע את השיחה הנוגה.

"זה שנים שהוא עובר כאן ברחוב", הסביר יהודה. "הוא מעלה את הירקות למעלה, אל הבית", הוסיף. "הוא המורה הראשון שלנו לערבית. הוא ואמא, שהביאה איתה את השפה מסוריה". הוא חייך. "אני אוהב את המקום הזה. את מצרים. אבל הכל נראה רופס. אני לא מסוגל למסירות שלו, של רפאל. לאמונה שלו. אני רואה אותו וחושב שהוא עושה משהו בעל ערך. אבל כשאני עושה כביכול אותו הדבר, איני מרגיש כך. אני חסר את הלהט הזה".

"כנראה מפני שאתה כבר חוזה מראש את התוצאה", היא השיבה בדרכה המפוכחת.

הוא ליטף ברוך את ידה. "נאדין, אני רואה אצלך כל כך הרבה צער על זה, עלייך ועל אמא". היא נראתה לו עתה כציפור פצועה. "אבל אני יודע שבדרך היו ודאי מי שפיצו אותך ולו במעט", אמר, "והלוא זה קורה לעיתים. אמא כמו שלך, שיש בה כה הרבה נחישות ומאווים משלה, הנה צומחת לה מול העיניים ילדה כמוך. אולי הכל התחיל ישר אחרי הלידה בלי שתהיה סיבה או עילה מיוחדת".

החום השקט שזרם מיהודה אליה הגביר את עיצבונה. ברגעים האלה, הגם שלא דמה כלל לאימו, היה בו משהו ממנה, מסוכך ללא תנאי.

ובינתיים לה מאמא הפרה את השתיקה המכאיבה הזו והזמינה

אותם פנימה. השלושה ישבו אל השולחן ואל מטעמיה הנפלאים, אל מאפיה הממולאים בתרד ובגבינה, ואחריהם עוגות הסולת המתוקות הזעירות, ואז קמה לה מאמא מהשולחן ואמרה, "אני משאירה אתכם לבדכם. לילה טוב".

נאדין תהתה אם לה מאמא מוטרדת מזה שהיא, נאדין, יושבת פעם עם האח הזה ופעם עם האחר, והגיעה בינתיים למסקנה שהאם הזו מניחה לזמן ולנסיבות לעשות את שלהם, בלי לשאול, לטעון או לדרוש יותר מדי. נראה שזה מה שלימדו אותה החיים.

היא לא ראתה את רפאל באותו הערב, שהסתיים בצורה מפתיעה כשיהודה נכנס אל חדרו וחזר עם רפליקה נפלאה של המלכה יפת התואר נפרטיטי.

"רכשתי פעם את הפסל הזה אצל סוחר עתיקות", הסביר. "המלכה הקדומה הזו עיטרה זמן רב מדי את חדרי".

הוא נראה נרגש. נאדין נוכחה מייד שההעתק נעשה בדרך המדויקת והמושלמת ביותר.

"אני רוצה לתת לך את זה, נאדין, לכבוד הערב הזה שעבר עלינו. אצלך, היכן שתהיי, זה ייראה טוב יותר, מתאים יותר. ואני הרי עדיין לא יודע מה ילד יום והיכן אהיה מחר. מכל מקום, מקומה הריק יזכיר לי אותך יותר מנוכחותה המתמדת. היופי הרי עובר כחוט השני במרוצת הדורות".

כמו כנפיים

באחד הערבים ציפה רפאל לנאדין מעבר לנהר בצאתה מהאוניברסיטה. הוא הושיט לה פרח כשיצאה. הוא התאווה לפנק אותה, אבל היא, אולי בשל עייפותה, הודתה לו בשפה רפה. אחר כך נאנחה, "הכל משתנה לאחרונה".

"אולי", ניסה להרגיעה. "אבל בואי נניח לזה עכשיו".

הם חצו את הגשר אל הגדה הימנית ויצאו אל עיר הגנים שמדרום למרכז קהיר. בין שדרות העצים המעטירות הוא אחז במותניה כאשר אהב. מסביב עדיין השתהה היום, והחנויות ובתי העסק היו פתוחים כולם. הם נכנסו אל אחד מבתי הקפה וישבו אל אחד השולחנות.

רפאל שאל, "מה תשתי, נאדין?" והם הזמינו משקה מנגו צונן.

היא ראתה שהוא חסר מנוח ושאלה, "איך היה היום?"

"הה, כרגיל. דיברנו על חיבורים ובריתות וכיצד ניתן יהיה לחזק את הקשר עם אגפים במפלגת הוופד", השיב. "אני חושב שאנשים זקוקים לרגיעה מסוימת. תכיפות הוויכוחים והדיונים גורמת אולי להרגשה שאין מוצא".

"כן, לכך התכוונתי כשאמרתי כי הדברים משתנים לאחרונה. שום דבר אינו ברור", השיבה בלאות.

אבל הוא, כנמלך בדעתו, הניח לעניין במפתיע ואמר, "את

יודעת, אני עורך מסיבת פרידה בבית. ליהודה״.

היא נדרכה. לעיתים נדירות הם דיברו על אחיו, נזהרו מלגעת ועקפו כל שיח על אודותיו. בינה לבין עצמה היא לא ההינה אפילו לנסות ולחשוב כיצד רואה רפאל את יחסיה עם אחיו. לו הייתה עושה זאת, הייתה נבהלת מעצם הדיון הפנימי על כך. זה היה נושא שביר ככוס שקופה ועדינה העלולה להתנפץ לרסיסים בכל רגע. עד כה נאדין לא העזה לשאול את עצמה כיצד רפאל חש. אף שלא הטילה ספק בכך שהבחין בזה, היא מנעה מעצמה בכוח את המחשבה על כך. אבל עכשיו היא התקשתה להסוות את סערת רוחה על אף המאמץ. הפרידה מהאח הזה, שבקושי הכירה, הבהילה אותה.

רפאל לא אמר דבר ורק התבונן בה במבט חוקר. אחר כך עבר לסדר היום כאילו לא שם לב עד כמה היא נרעשת.

״כן״, אמר כמי שמשיב לשאלה. ״יהודה נוסע לרגל עבודתו המדעית ואולי גם באיזו שליחות עלומה. אצלו אין לדעת. ואנחנו כאן נפסיד גם את עזרתו הרבה במפלגה. אבל ממילא הוא מעולם לא האמין באמת במה שאנחנו עושים״. הוא שתק לרגע, ואז הוסיף, ״אולי ייקל לו לראות מבחוץ את מה שמתחולל כאן״.

נאדין לא הגיבה. היא עדיין הייתה עסוקה במאמצי שווא לעטות צבעי הסוואה. היא חשה במעומעם שרפאל, אף שנפגע, היה מסוגל לשאת זאת ולהבליג על רגשותיו. הוא אחד שמבין כל דבר, חשבה, הוא אפילו מסוגל לקבל. זה היה משמח ומרגיז בו־זמנית.

כשהמשיכו לארוחת הערב הוא הסביר שבהזדמנות זו הזמין

את כל חבריו הפעילים אל ביתו.

״הם השקיעו מאמצים כבירים בזמן האחרון, עבדו עבודה רצינית, יום־יומית, עם התאגדויות פועלי הטקסטיל״, הסביר. ״הרי יש להתכונן היטב לבאות״.

״הוא אשר אמרתי״, ענתה במרירות. ״הכל משתנה לאחרונה״.

אבל מחשבותיה היו נתונות לנטישה של יהודה. היא הסתכלה בעצב אל הרחוב וחשבה שגם אם הרחובות הם אותם רחובות והעיר היא אותה העיר, קרקעיתה מרושתת במערכת עצבית שתתפרץ בכל רגע עם נטישתו.

המלחמה הגדולה אך זה הסתיימה. מדי פעם בפעם היו ההמונים פורצים במחאה ואחר כך נסוגים. ראש ממשלה אחד כבר נרצח. המלך איבד את עשתונותיו. נרצח גם מנהיג האחים המוסלמים. פעילים מכל הצדדים הושלכו אל בתי הסוהר. כל אלו חדרו אל נס התגלית החדשה של חייה האינטימיים ואל חסד הפגישה הקסומה ברחוב בשל החשמלית שבוששה להגיע.

מסיבת הפרידה התקיימה כמה ימים אחרי אותה פגישה בעיר הגנים. נאדין צעדה לאיטה לעת ערב בשדרות רעמסס הרחבות, מתקשה לסלק מעליה את העננה האפורה שנלוותה אליה מאז. החשמליות נעו תכופות על הפסים משני הכיוונים, מסתירות מדי פעם בפעם את צידו השני של הרחוב. אבל גם כשנפגשו זו בצד זו לא הצליחו לעמעם את הצלילים שבקעו מחלון הקומה השלישית בביתם של רפאל ויהודה.

היא עלתה לאיטה במדרגות וכבר זיהתה את הלחן הסובב סביב

עצמו, מלווה בכלי העוד והכינור, ועוד לפני שנכנסה אל הבית נדמה כי אלה חדלו מנגינתם ונשמע רק קול זמרתה של אישה, מסתלסל, לעיתים מקונן, חוזר על עצמו בגוונים שונים ומלווה רק בנקישות תוף קצובות, מדויקות, מתחקות אחריו בנאמנות.

"...כמו כנפיים נמוגות בחשכה
אנו חולפים ביעף..."

היא נכנסה אל הבית ולא האמינה למראה עיניה. המסובים ישבו סביב, צפופים במעגל, ובמקום השולחן הגדול ישבה להקת המנגנים שצלילם נדם ורק קולה הצלול של הזמרת נשמע. ההד הרך חזר מקירות החדר. על התוף הגדול, הפשוט והעממי, רכן לא אחר מיהודה הפילוסוף. בלי להביט כלל בקהל הוא תופף בריכוז, בעדינות, שקוע רובו ככולו במקצב הרך והמתפתל של הלחן, והנקישות החרישיות נמהלו והתמזגו בצליליו כמי שאינן יכולות להתקיים אלה בלעדי אלה. היא התבוננה בידיו, ארוכות ודקות, כאילו אינן מקישות בכלי, רק נוגעות־לא־נוגעות בו, מלטפות ומניחות, והמילים חזרו על עצמן, נשמעות כשיר ללא גוף, רק פזמון חוזר, עד שגוועו לאיטן.

כשהסתיימה הזמרה איש לא מחא כף, מפני שנקישות התוף עדיין נשמעו, מסיימות את הדעיכה הזו וממשיכות לאיטן בשלהן, מהפנטות את הקהל הרוכן פנימה אל המעגל, כאילו ביקש לסגור על המנגן, להתמזג עימו. וכמו גל בלתי נראה שהופיע פתאום, לאט־לאט גברו פעימותיו, צברו עוצמות והשתלהבו בתהליך אקסטטי משכר, והיא תהתה איך רכש מיומנות מקצועית שכזו. יהודה חרג כל העת מהמונוטוני והשגור ושינה במהירות גוונים

ומקצבים כחולש על תזמורת שלמה, על מכלול מצלוליה וכליה.

היא ראתה שהתנתק כליל מסביבותיו, הוא והכלי כישות אחת. היא לא יכלה לראות את פניו, אבל חשבה על השפתיים החושניות האלה, החושניות מדי. ושוב תהתה על הניגוד בתווי פניו, קשוחים ורכים ברזמנית, והידיים האלה, הארוכות, המלטפות את הכלי בנגינה מופלאה, איך הונחו אז על ידה שלה שם במרפסת.

הלמות התוף הפכה אדירה כל כך עד שגימדה את מעגל האנשים הרכונים מסביב ומילאה את כל חלל החדר, והיא חששה שיטבע בצלילים ולא יחזור. ורק אז, כך נדמה, הוא הֵטה אך לרגע את ראשו, וחוט שקוף, סמוי, נקשר בין עיניה לעיניו, והיא לחשה לעצמה, אני אוהבת, אוהבת, אוהבת אותו.

להמשך קריאה קסומה בעותק מודפס או דיגיטלי, יש לסרוק את קוד ה- QR (או ללחוץ עליו ולהגיע לאתר):